

Bożena Witosz

Wprowadzenie

Język Artystyczny 14, 7-9

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wprowadzenie

Ugruntowane we współczesnej lingwistyce przekonanie o wielowymiarowości, a zarazem swoistej jedności obiektu badawczego, jakim jest tekst, uruchomiło we współczesnej lingwistyce prowadzoną do dziś z różnym natężeniem dyskusję na temat pluralizmu metod badawczych. Z jednej strony wraz z przyrostem wiedzy na temat złożoności podstawowej jednostki komunikacji stopniowo zaczęła krystalizować się świadomość konieczności ciągłego poszerzania przestrzeni teoretycznych i mnożenia punktów widzenia w analizie tekstu. Z drugiej jednak dostrzeżono potrzebę wypracowania szerszej, scalającej perspektywy, pozwalającej zespolic w akcie interpretacji zarówno różne wymiary tekstu, jak i jego aspektowe ujęcia. Ten sposób integrującego „widzenia” tekstu artystycznego przyświecał autorom artykułów składających się na niniejszy tom.

Zbiór otwiera szkic Elżbiety Dąbrowskiej *Dialog między tekstami — o artystycznym efekcie gry powtórzenia i różnicy*. Autorka stara się pomieścić w ramach szeroko dziś rozumianej kategorii intertekstualności płaszczyznę formalną tekstu (sposób i postać uobecnienia „cudzego słowa” w nowej wypowiedzi), jego nacechowanie interakcyjne („pisanie” i „czytanie” literatury) oraz kulturowe uwikłania jednostkowej wypowiedzi (gra powtórzenia i różnicy). Omawia strategie i stylistyczne efekty „międzytekstowych dialogów”, akcentując zwłaszcza sposób dialogowania z tradycją, rozpatrywany przez nią zarówno jako cecha indywidualnego tekstu, jak i szerzej, jako wyznacznik dyskursu ponowoczesności. Relacje między tekstami dwu wybitnych współczesnych poetów (Różewicza i Szymborskiej) są przedmiotem interpretacji Ewy Jaskółowej, która w artykule *„Ocalony” słucha, „jak mi prędko bije twoje serce”*. *Gdy komunikacja przestaje być porozumieniem* poetyckie intertekstualia sytuuje w kontekście rozważań na temat kondycji języka (mowy) jako środka budującego więzi międzyludzkie. Kategoria intertekstualności przybiera jeszcze inny kształt w artykule Ewy Ficek, która koncentruje się na paraliterackich przetworzeniach niezwykle popularnego w naszej kulturze współczesnej gatunku, jakim jest poradnik. *Od cytatu do parodii. O literackich grach z konwencją poradnika* to

przykład interpretacji, w której rozważania genologiczne splecione są z zagadnieniami stylowymi — autorka omawia efekty tekstotwórczych zabiegów transpozycji międzygatunkowych i międzystylowych, ale i skłania nas, czytelników, do zastanowienia się nad wyłaniającymi się z treści artykułu pytaniami: które typy tekstów poddają się łatwo genologicznym i stylowym „przeróbkom”? Jakie cechy musi mieć dany typ tekstu, by był łatwo rozpoznawalny w innym tekstowym otoczeniu? Czy musi wyróżniać się swoistym stylem (stylem gatunkowym)? Czy zatem możemy dziś mówić o stylu poradnikowym?

Z pozycji badań genologicznych wychodzą również autorzy dwu następnych artykułów, w każdym z nich jednak kwestie genologiczne splatają się z odmiennymi kategoriami tekstowymi. W pierwszym z nich Artur Rejter przygląda się wymiarom gatunku (strukturalnemu, stylistycznemu i pragmatycznemu) z punktu widzenia ich powiązań z regułami dyskursu piśmiennictwa popularnego. W ten sposób *Barokowy romans wierszowany* ujęty w dwu perspektywach: dyskursywnej i genologicznej, odsłania swe powiązania z innymi formami dawnej literatury popularnej, ale i eksponuje swe cechy swoiste. Z kolei tekst Joanny Przyklenk *Esej podróżniczy jako świadectwo percepcji — na przykładzie eseistyki Zbigniewa Herberta* koncentruje się na strategiach kreowania obrazu rzeczywistości, które w tym przypadku traktowane są nie jako wyznacznik stylu indywidualnego, lecz jako ważny element charakterystyki odmiany gatunkowej, jaką jest esej podróżniczy.

Problematyki zmysłowej percepcji dotyka również tekst autorstwa Ewy Biłas-Pleszak i Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz *Zapach w powieściach Gabrieli Zapolskiej — próba palimpsestowej lektury*. Autorki zajmuje znaczenie doznań olfaktorycznych w dwu aspektach: jako elementu stylu dzieł modernistycznej pisarki oraz jako ich znaczącego składnika strukturalnego, odgrywającego ważną rolę w konstruowaniu portretu bohaterki tej prozy. Dostrzegają, że zmiana mentalnej, psychicznej, a nawet zmiany sytuacji społecznej postaci najczęściej towarzyszy odpowiednio nasemantyzowana i ustrukturuwana zmiana aury zapachowej. W relacji z kategoriami percepcji i doświadczenia pozostaje, osadzony mocno w paradygmacie lingwistyki kognitywnej, temat rozważany przez Ewę Sławkową. Autorkę artykułu *Funkcje leksyki kolorystycznej w prozie Andrzeja Stasiuka* interesuje udział wybranego kręgu warstwy leksykalnej w tkance znaczeniowej Stasiukowego wielotekstu. Sławkowa przekonuje, że dominująca tonacja czarno-szaro-biała oraz opozycjonowanie szarości i wielobarwności to aspekty semantyki współuczestniczące w kreowaniu — tak ważnego dla stylistyki twórczości pisarza — obrazu Europy Środkowo-Wschodniej. Z kolei styl ukazany przez pryzmat związków semantyki utworu lirycznego z kulturą i utrwalonymi w języku konceptualizacjami nazw to perspektywa obrana przez Anetę Wysocką w artykule *Motyle i ćmy w poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, w którym autorka zderza kategoryzację poetycką (motyle i ćmy stanowią tu zbiory rozłączne), silnie nacechowaną płciowo (ćma jest

metaforą kobiety, motyl — mężczyzny) z kategoryzacją naukową i zakrzepłą w doświadczeniu potocznym.

Poziom warstwy brzmieniowej tekstu poetyckiego wybrała do analizy Bernadeta Niesporek-Szamburska (*Zabawy brzmieniem we współczesnych wierszach dziecięcych*). On także stał się w jej analizie przestrzenią współlistnienia zjawisk znaczeniowych, poznawczych i interakcyjnych.

Zachęcając Czytelnika do lektury artykułów zgromadzonych w 14. tomie „Języka Artystycznego”, pozostawiam Jego ocenie wartość, atrakcyjność i inspirującą moc analizy zmierzającej do wskazywania współzależności między komponentami i poziomami tekstu artystycznego.

Bożena Witosz